

دانشگاه فرهنگیان
فصلنامه علمی تخصصی
پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی
دوره چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱

بررسی تطبیقی آموزش جغرافیا در ایران با کشورهای کانادا و استرالیا به منظور ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود آموزش جغرافیا در ایران

زهرا رنجبرباروق^۱

ارسال: ۱۴۰۲/۰۱/۲۳

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴

چکیده

بهره‌گیری از تجارب کشورهای توسعه یافته و مطالعات تطبیقی یکی از منابع اطلاعاتی قابل اعتماد برای افزایش کیفیت آموزش می‌باشد. هدف از پژوهش حاضر مطالعه‌ی تطبیقی برنامه‌ی درسی آموزش جغرافیا در ایران با کشورهای استرالیا و کانادا جهت ارائه‌ی راهکارهایی برای بهبود نظام آموزشی ایران بوده است. پژوهش حاضر تطبیقی-توصیفی و با استفاده از روش کتابخانه‌ای تهیه شده است. نتایج پژوهش نشان داد، در هر سه کشور در زمینه‌ی اهداف بر ضرورت درک مفاهیم جغرافیایی و ایجاد علاقه نسبت به محیط پیرامون، ویژگی‌های انسانی و طبیعی و کسب مهارت‌های جغرافیایی پرداخته می‌شود. در ایران علاوه بر موارد فوق، تقویت حس علاقه به سرزمین ایران نیز مورد توجه است. در کشور استرالیا علاوه بر موارد گفته شده تبدیل دانش‌آموزان به شهروندان محلی، ملی و جهانی فعال و درک و حل مسائل جهانی نیز مورد تأکید است. در کشور کانادا ارتباط با سایر کشورهای جهان و تأثیر آن بر زندگی مردم مورد تأکید است. در تمامی کشورهای مورد مطالعه در زمینه‌ی محتوا به مطالعه ویژگی‌های انسانی و طبیعی، حفاظت از محیط‌زیست، استفاده بهینه از منابع و استفاده از وسایل مطالعه در جغرافیا مانند عکس، نقشه و کامپیوتر پرداخته می‌شود. در کشور کانادا علاوه بر موارد عنوان شده، علل توسعه‌یافتگی کشورهای صنعتی و عدم توسعه‌یافتگی کشورهای آفریقایی، آسیایی و آمریکای لاتین نیز مورد تأکید است. در زمینه‌ی راهبردهای یاددهی-یادگیری در تمامی کشورهای مورد مطالعه استفاده از روش‌های فعال تدریس نظیر: ایفای نقش،

۱- دانش آموخته دکتری ژئومورفولوژی دانشگاه خوارزمی

روش اکتشافی، بازیهای کامپیوتری، استفاده از اینترنت و سایر روش‌های فعال تدریس مورد تأکید است.

کلید واژه: آموزش جغرافیا، مطالعه تطبیقی، فرایند یاددهی- یادگیری

۱- مقدمه

جغرافیا علمی است که به مطالعه زمین، محیط‌های طبیعی و انسانی موجود در آن می‌پردازد و جغرافیا امکان مطالعه فعالیت‌های انسانی، روابط بین آنها و تعاملاتشان را با محیط‌هایی از مقیاس محلی گرفته تا جهانی، فراهم می‌سازد (International Charter of geography Education, 2016). مجمع عمومی اتحادیه بین‌المللی جغرافیا^۱ در بیست و هفتمین کنگره جغرافیا در سال ۱۹۹۲، منشور بین‌المللی جغرافیا^۲ را به تصویب رساند (www.igu-cge.org). در منشور بین‌المللی جغرافیا^۳، آموزش جغرافیا را برای توسعه شهروندان مسئول و فعال در جهان کنونی و آینده ضروری و لازم‌الاجرا می‌داند و معتقد است جغرافیا می‌تواند یک موضوع آگاهی‌دهنده، توانایی‌ساز و مهیج برای آموزش در تمامی سطوح باشد که سبب لذت بردن از زندگی و درک دانش‌آموزان از جهان می‌شود. از سویی دیگر مطالعه جغرافیا به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا چگونگی شکل‌گیری مکانها، چگونگی ارتباط مردم با محیط اطراف، افزایش عواقب ناشی از تصمیمات مکانی ما و فرهنگ‌ها و جوامع گوناگون و به هم پیوسته زمین را درک کنند. بنابراین آموزش جغرافیا یک مسئله‌ی حیاتی بوده و منبعی برای آگاهی شهروندان قرن بیست و یکم است که بدانند در جهانی به شدت به هم پیوسته زندگی می‌کنند. همچنین علم جغرافیا دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا با پرسش‌هایی که در رابطه با زندگی پایدار در این جهان است، رو به رو شوند و چگونگی زندگی مسالمت‌آمیز با محیط طبیعی را یاد بگیرند (International Charter of geography Education, 2016).

علم جغرافیا به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا تنوع وسیعی از صلاحیت‌های عمومی را کسب کنند، از مهارت‌های سواد گرفته تا حساب کردن، درک بین‌فرهنگی، کارگروهی، یادگیری تحقیق‌محور، شیوه گردآوری اطلاعات و مهارت‌های ذهنی. همه‌ی این موارد از راه‌های اساسی در تدریس جغرافیا هستند و نشان داده شده است که در بهبود مهارت‌های

1-International Geographical Union

2-International Charter on Geographical Education

۳-۱ این منشور در سال ۱۹۹۴ به ۲۱ زبان منتشر شده و در سال ۱۹۹۵ نیز در مجله انگلستان به چاپ رسیده است. اعضای دائمی کمیسیون آموزش جغرافیا که طی سالهای ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۲ در تدوین این منشور سهیم بوده‌اند عبارتند از: آلمان (رئیس)، هند (منشی). اعضای دائمی: استرالیا، کانادا، اوگاندا، شوروی سابق، جامائیکا، انگلستان، نیجریه، ایالت متحده آمریکا و چین.

بین فردی و آگاهی از نقاط قوت و ضعف خود مؤثرند. به علاوه، یادگیری جغرافیا به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا مهارت‌های جغرافیایی مثل مهارت‌های ترسیم کردن، تجسم و نمایش فضایی، ارائه بصری یافته‌ها و تفسیر کردن از طریق کار با نقشه‌ها، نمودارها، تصاویر، عکس‌های هوایی، تصاویر سنجش از دور، تصاویر ماهواره‌ای و سایر مواد بصری را یاد بگیرند و به شکل عملی نشان دهند (Alaric, 2010:7).

آموزش جغرافیا از ارکان آموزش به شمار می‌رود و علم جغرافیا تلاش می‌کند تا نگرش مثبت و صحیح دانش‌آموزان به موضوعات مختلف در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را تقویت کند. دانش‌آموزان در پی آموزش جغرافیا باید بتوانند پاسخ‌ها و روش‌های خلاقانه‌ای برای حل مسائل و مشکلات مختلف مکان‌های جغرافیایی ارائه کنند. همچنین از جمله انتظارات دنیای تربیت امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. در این خصوص آموزش جغرافیایی نیز می‌تواند نقش جدی و مهمی داشته باشد. سرانجام اگر به دنبال پاسخگویی به نیازهای محلی یا در پی فراهم کردن درک همه جانبه از مکان زندگی، تقویت حس وطن دوستی در دانش‌آموزان، پرورش احساس مسئولیت در برابر مسائل محیطی و اجتماعی و داشتن برخورد هوشمندانه با مسائل مختلف در محیط پیرامون زندگی هستیم باید به سراغ دانش جغرافیا برویم (معافی، ۱۳۹۹: ۱۰).

با وجود اهمیت این رشته، ما شاهد کمبود مبانی نظری و علمی در درس جغرافیا هستیم که آگاهی از تجربیات و برنامه‌های آموزشی کشورهای توسعه یافته دغدغه اصلی استادان و برنامه‌ریزان این حوزه محسوب می‌شود (صادقی، ۱۳۹۹: ۳).

مراجعه به اسناد برنامه‌ی درسی برخی از کشورها نشان می‌دهد که سیاست‌گذاران آموزشی و مربیان تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزان درسی عموماً در طراحی برنامه‌های درسی به انجام مطالعات تطبیقی و استفاده از نتایج آن در تصمیم‌گیری‌ها از خود علاقه نشان می‌دهند. حتی کشورهای پیشرفته خود را بی‌نیاز از این مطالعات نمی‌دانند (چوبینه، ۱۳۸۹). از سویی دیگر، پیشرفت سریع تکنولوژی و تغییر شیوه زندگی، برنامه‌های آموزشی و روش‌های یادگیری را مستلزم تغییراتی کرده است. مطالعه و بررسی برنامه‌های آموزشی کشورها، نقش مهمی در کنترل روند آموزش و بهبود آن دارد (Pinar, 2011:334). بنابراین ضروری است با ملاحظه برنامه آموزشی کشورهایی که دارای نظام آموزش و پرورش برترند، شاخص‌های برتری آموزش و پرورش در آن کشورها را مورد مطالعه و بررسی قرار داد. سپس

زمینه‌ها و زیرساخت‌های مسبب چنین برتری را پیدا کرده و با توجه به ویژگی‌های فرهنگی کشور، نسبت به استفاده هماهنگ با معیارهای فرهنگی، اقدام نمود (عصاره، ۱۳۸۶).

از جمله پژوهش‌های انجام شده در زمینه برنامه درسی آموزش جغرافیا در کشورهای ایران، کانادا و استرالیا می‌توان به موارد زیر اشاره نمود

چوبینه (۱۳۸۹)، به مطالعه تطبیقی برنامه‌ی درسی جغرافیا در دوره‌های راهنمایی و متوسطه در کشورهای ایران، هندوستان، مصر، برزیل، کانادا، استرالیا و آلمان پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با توجه به اهداف آموزش جغرافیا در کشورهای مورد مطالعه، رویکرد معرفت‌شناسی آموزش جغرافیا در کشورهای ایران، مصر و تا حدودی هند یک رویکرد سنتی است. در این رویکرد تأکید بر روش‌های مشخص نظیر مطالعه کتاب درسی و یا مشاهده و توصیف پدیده‌های جغرافیایی است. درحالی‌که در کشورهای قاره آمریکا تأکید بر رویکرد پست مدرن است، یعنی ترکیب روش‌ها و ابزارهای مختلف در مطالعات جغرافیایی و بررسی یک موضوع از ابعاد مختلف. شیوه ارزشیابی در درس جغرافیا در ایران عمدتاً کتبی و شفاهی است. ارزشیابی عموماً معلم‌محور بوده و کمتر مبتنی بر استانداردهای مشخص و از پیش تعیین شده است. کشورهای مصر و هندوستان نیز وضعیت مشابهی با ایران دارند. اما ارزشیابی در کشورهای برزیل، کانادا و استرالیا استاندارد محور بوده و علاوه بر ارزشیابی کتبی، بخشی از نمرات به کارهای تحقیقی دانش‌آموزان، کارهای میدانی، فعالیت‌های کاری دانش‌آموزان، قضاوت همتایان و خودارزشیابی (استرالیا) اختصاص می‌یابد. دو کشور استرالیا و کانادا با ارائه جداول استاندارد ارزشیابی در چهار سطح تلاش کرده‌اند تا معلمان را در ارزشیابی بهتر کمک کنند.

منسفیلد^۱ (۲۰۰۵)، در پژوهشی وضعیت معاصر آموزش جغرافیایی در آمریکای شمالی، با تمرکز ویژه بر استان انتاریو کانادا را بررسی کرد. به این نتیجه رسید که در سال ۱۹۹۱، استان انتاریو بیشترین تعداد دوره‌های جغرافیایی را در بین استان‌های دیگر ارائه داده است. به گفته منسفیلد، در انتاریو، جغرافیا یک درس اجباری در کلاس‌های ۷، ۸ و ۹ بود. کل زمان تدریس ۲۲۰ ساعت در طول سه سال، بالاترین میزان در کانادا بوده است. با این حال، در نهایت، هشدار داد که "ترکیبی از دوره‌ها تحت طبقه‌بندی کلی «مطالعات اجتماعی» ارائه می‌شود و با وجود برنامه‌های درسی متنوع در سراسر کشور، «آموزش جغرافیا» در

کانادا با رویکردی به مطالعات اجتماعی که تحت سلطه تاریخ و مدنی است، آموزش داده می‌شود.

سیگرن^۱ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان آموزش نقشه‌برداری جغرافیا در کانادا: به مطالعه جغرافیا در برنامه درسی ابتدایی و متوسطه کانادا پرداخت. نتایج نشان داد که، به استثنای ایالت انتاریو، همه استان‌ها و مناطق، دوره‌ها یا واحدهای خاصی از جغرافیا که بصورت اختیاری است را حذف کرده‌اند. آموزش جغرافیا در برنامه درسی مطالعات اجتماعی تحت تأثیر تاریخ و مدنی کمرنگ شده است. اغلب تاکید کمی بر محتوای جغرافیایی، مفاهیم یا مهارت‌ها در کلاس‌های ۱ تا ۱۲ وجود دارد.

ماد^۲ (۲۰۱۳) در پژوهشی به مطالعه چشم‌انداز جغرافیا در زیربنای برنامه درسی جغرافیای استرالیا پرداخت. یک برنامه درسی جغرافیا برای مدارس استرالیا در سال ۲۰۱۳ تصویب شد. این مقاله مبانی مفهومی و فلسفی برنامه درسی را از نظر تعریف جغرافیا، انتخاب مفاهیم، ادغام مهارت‌ها در فرآیند تحقیق و مشخصات یادگیری در مورد کشورها و قاره‌ها و دیدگاه مورد بحث قرار داد.

یاری (۱۳۹۲)، در مطالعه خود با عنوان بررسی تطبیقی برنامه‌ی درسی آموزش جغرافیای دوره‌ی ابتدایی در ایران با کشورهای استرالیا، کانادا و انگلستان به منظور ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود آموزش جغرافیا در ایران بدین نتیجه رسید که در ارزشیابی تحصیلی سطوح پیشرفت در ایران، عملکرد و فعالیت‌های علمی دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود که پیشنهاد می‌کند در کشور ایران نیز در زمینه‌ی ارزشیابی به این مقوله توجه شود.

بررسی پژوهش‌های انجام گرفته در داخل کشور نشان می‌دهد که در حوزه‌ی دانش جغرافیا، پژوهش‌های اندکی انجام شده است و بیشتر این پژوهش‌ها به تحلیل محتوای مطالعات اجتماعی و ویژگی‌های شهروند جهانی و همچنین مهم‌ترین مشکلات موجود در برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی و ضرورت تغییر آن براساس مراحل رشد و نیازهای روزمره دانش‌آموزان پرداخته‌اند. براین اساس ضروری است برنامه‌ی درسی جغرافیا در مدارس از منظرهای مختلف مورد پژوهش قرار گیرد. این پژوهش در همین راستا انجام می‌گیرد و هدف آن است که برنامه‌ی درسی آموزش جغرافیا را از جنبه‌ی عناصر برنامه‌ی

1- Segeren

2- Maude

درسی، هدف، محتوا، راهبردهای یاددهی یادگیری و ارزشیابی تحصیلی نظام آموزشی در کشور ایران، کانادا و استرالیا مورد پژوهش قرار گیرد.

۲- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تبیینی است و از روش تطبیقی کیفی یا تحلیل بین کشوری با رویکرد قیاسی استفاده شده است. واحد تحلیل، کشور و سطح تحلیل، کشورهای ایران و استرالیا و کانادا و شاخصهای مورد بررسی، آموزش جغرافیا می‌باشد. این پژوهش براساس مطالعات و اسناد کیفی کشورها انجام گرفته و به منظور گردآوری داده‌ها از کتاب و مقالات استفاده شد. در این پژوهش با توجه به متفاوت بودن زمینه، بافت و فلسفه آموزشی کشورها، محقق به دنبال مقایسه و قضاوت نبوده بلکه هدف صرفاً بررسی وضعیت موجود و یافتن وجوه افتراق و اشتراک بین کشورها برای رسیدن به تجربیات جدید است. در نهایت جهت تحلیل داده‌ها از روش عقلانی استفاده شد.

۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱- آموزش جغرافیا در کشور ایران

برای درک مفهوم جغرافیا و اهداف آموزشی آن از منظر اسناد بالادستی آموزش و پرورش، ناچار به مراجعه به اهداف ساحت‌های تربیت در دوره‌های مختلف تحصیلی، اهداف غایی برنامه درسی ملی (شایستگی‌های پایه) و تحلیل بیانیه حوزه تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی هستیم. این بررسی نشان می‌دهد که برداشت سیاست‌گذاران تربیتی، ما را به کدامیک از دیدگاهها درباره مفهوم جغرافیا و اهداف آموزشی آن نزدیک می‌کند. بررسی ارتباط اهداف ساحت‌ها و شایستگی‌های پایه به عنوان دال یا (راهنما) و استنباط از آنها به عنوان مدلول نشان می‌دهد که دیدگاه سیاست‌گذاران تربیتی در زمینه اهداف برنامه‌های درسی از جمله آموزش مفاهیم جغرافیایی چیست؟ (مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰).

در سند مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (همان منبع: ۱۵۴) از اهداف ساحت‌های تربیت در دوره‌های تحصیلی، هجده هدف از ساحت‌های تربیت در دوره‌های تحصیلی شناسایی شد که با آموزش

مفاهیم جغرافیا کم و بیش ارتباط دارد. همچنین در سند برنامه درسی ملی، سی و دو هدف با عنوان "شایستگی‌های پایه برای برنامه درسی ملی" در پنج عنصر تربیتی "تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق" ذکر شده است. از این سی و دو شایستگی یا هدف پایه، دوازده هدف با آموزش مفاهیم جغرافیایی ارتباط دارد که از آنها می‌توان هجده هدف آموزش جغرافیا را استنباط کرد.

آموزش جغرافیا در ایران از مقطع ابتدایی؛ پایه سوم، چهارم، پنجم و ششم شروع می‌شود. در کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، بیشترین تأکید بر مؤلفه شناختی (۷۳٪) است (جلیلی و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵). در مقطع ابتدایی و متوسطه اول، کتابی تحت عنوان مطالعات اجتماعی منبع درسی دانش‌آموزان محسوب می‌شود. مقطع متوسطه دوم شامل ۳ پایه؛ دهم، یازدهم و دوازدهم است. براساس مشاهده و مطالعه پژوهشگر، کتاب جغرافیای دهم در ۳ فصل و ۱۰ درس طراحی شده است. کلیت فصل اول تعریفی از جغرافیا و فصل دوم راجع به جغرافیای طبیعی؛ آب و هوا و ناهمواری و منابع آبی مطالبی تعبیه شده است. در فصل سوم آن، به جغرافیا انسانی با تأکید بر ایران؛ جمعیت و سکونتگاه‌های روستایی و شهری و اقتصاد آنها پرداخته است. دانش‌آموزان در این پایه موظف به خواندن کتاب استان‌شناسی هستند. این کتاب راجع به پیشینه تاریخی، جغرافیای طبیعی، ویژگیهای فرهنگی، گردشگری و جمعیتی و توانمندی‌های اقتصادی استان سکونت نوشته و در اختیار دانش‌آموزان هر استان قرار می‌گیرد (کتاب جغرافیای دهم، ۱۳۹۹).

کتاب جغرافیای یازدهم در ۴ فصل و ۱۱ درس طراحی شده است. محتوای کتاب به گونه‌ای است که جغرافیای طبیعی، انسانی و سیاسی را در برمی‌گیرد و یک بخش از کتاب یازدهم بیشتر دارد. در فصل ۴، شامل؛ تعاریف اصطلاحات (سرزمین، کشور، حکومت، ملت، مردم) و ژئوپلیتیک (شاخه‌ای از جغرافیای سیاسی) می‌باشد (کتاب جغرافیا ۲، ۱۳۹۹). کتاب جغرافیای دوازدهم در ۳ فصل و ۶ درس طراحی شده است. با توجه به تعداد کم درس‌ها، مطلب آن به نسبت سایر کتب دیگر، اندکی ثقیل است. پدیده‌های طبیعی و بررسی آنها در این کتاب، کمتر به چشم می‌خورد. در مقابل به بحث در مورد شهر و روستاها، مدیریت آنها، حمل و نقل و درنهایت انواع مخاطرات طبیعی و آموزش مدیریت آنها پرداخته است (کتاب جغرافیا ۳، ۱۳۹۹).

۳-۱-۱- روش تدریس و ارزشیابی جغرافیا در ایران

روش تدریس، به گونه‌ای است که معلم متکلم وحده است و میزان مشارکت و همکاری دانش‌آموزان کم می‌باشد؛ به عبارت دیگر، آموزش معلم محور است. در سال تحصیلی، فعالیت و مشاهده میدانی که مرتبط با جغرافیا باشد صورت نمی‌گیرد. طبق قانون شورای عالی آموزش و پرورش، ۵۰ درصد محتوای کتاب در نیم سال اول تدریس و امتحان گرفته می‌شود و در ارزشیابی پایان سال، کل کتاب امتحان گرفته می‌شود (۵ نمره از محتوای نیمه اول و ۱۵ نمره از محتوای نیمه دوم). بارم امتحان جغرافیا در نیم سال اول، ۲۰ نمره که بین فصل‌های کتاب جغرافیا به میزان اهمیت دروس، تقسیم می‌شود و در نوبت دوم که کل کتاب جغرافیا امتحان گرفته می‌شود نیز ۲۰ نمره دارد. در مقطع ابتدایی رویکرد حاکم بر ارزشیابی فرایندمحور است و از سنجش توصیفی در فرایند ارزشیابی استفاده می‌شود که به صورت بسیار خوب، خوب، در حد انتظار و نیاز به تلاش می‌باشد (یاری، ۱۳۹۲: ۱۲۱).

۳-۲- آموزش جغرافیا در کشور استرالیا

موسسه آموزش و رهبری مدارس استرالیا^۱ تأکید بر آشنایی جوانان با مزایای ارزشمند استفاده از علم و مهارت‌آموزی و همچنین آشنایی با فرصت‌های مواجهه با چالش‌های پیشرو دارد و معتقد به نقش مدارس در پیشرفت عقلانی، جسمانی، اجتماعی، احساسی و اخلاقی دانش‌آموزان می‌باشد و آن را در پیشرفت، شکوفایی و پیوستگی اقتصاد ملی و اجتماعی مبنای سیاست‌های کلی آموزشی دانسته و معتقد است آنان باید به اهداف آموزشی از طریق الف: یادگیرندگان موفق، ب: افراد خلاق و با اعتماد به نفس ج: شهروندان فعال نائل شوند (www..aitsl.edu.au).

۳-۲-۱- محتوای برنامه‌ی درسی جغرافیا و ویژگی‌های آن در کشور استرالیا

محتوای برنامه‌ی درسی در استرالیا به دو قسمت مرتبط به هم سازماندهی شده است

که شامل:

۱- درک و دانش جغرافیایی

۲- پرسشگری و مهارت جغرافیایی

-دانش جغرافیایی به واقعیت‌ها، نظریات، مدل‌ها، و چهارچوب‌های توصیفی اشاره دارد که در جغرافیا برای توضیح روابط بین مکان‌ها و ویژگی‌های آن‌ها و توزیع فضایی آن‌ها استفاده می‌شود.

-درک جغرافیایی: توانایی فرد برای دیدن و درک روابط بین اجزای دانش، برای ساخت چهارچوب‌های توصیفی و مدل‌ها برای بیان این روابط و برای تبدیل آن‌ها به یک طرح کلی یکپارچه، همچنین درک جغرافیایی توانایی دانش‌آموز برای استفاده از دانش جغرافیایی برای حل مسائل جدید با تفکر و دانسته‌های قبلی است.

-پرسشگری جغرافیایی: به روش‌شناسی‌هایی اشاره دارد که جغرافی‌دانان برای یافتن دانسته‌های جدید، یا برای یافتن چیزهایی که برای آن‌ها ناشناخته است و همچنین راه‌هایی برای فهم و توصیف آنچه می‌بینند به کار می‌برند.

پرسشگری جغرافیایی با کنجکاوی دانش‌آموزان شروع می‌شود و به دنبال توصیف چیزهایی است که آن‌ها دیده‌اند یا کشف کرده‌اند و یا به آن علاقمند شده‌اند. پرسشگری جغرافیایی با یک سؤال "چرا" شروع می‌شود. در مورد مکان‌ها معمولاً سؤال "کجا" و "چرا آنجا" نیز مطرح می‌شود. علاوه بر سؤال‌های "چرا" سؤال‌های "بعد از آن چه می‌شود؟" نیز در مورد پیامدها و "چکار کنیم" در مورد آنچه باید اتفاق بیفتد، "چه چیزی ممکن است اتفاق بیفتد" در مورد آینده، و "چه می‌شود اگر" در مورد راه‌های دیگر وجود خواهد داشت. سؤالات "چه چیزی بهتر است" که منجر به طرح یک مسئله از سوی دانش‌آموزان می‌شود (یاری، ۱۳۹۲: ۷۵).

مهارت‌های جغرافیایی: تکنیک‌ها و ابزارهایی هستند که جغرافی‌دانان در پرسشگری جغرافیایی از آن استفاده می‌کنند. این مهارت‌ها با جمع‌آوری اطلاعات از منابع شروع می‌شوند. همان‌طور که روند تدریس پیشرفت می‌کند، منابع ابتدایی و راهنمایی مثل کار میدانی، نقشه‌ها، عکس‌های هوایی، تصاویر ماهواره‌ای، داده‌های فضایی، مصاحبه، گزارش‌ها و آمار، برای دانش‌آموزان اطلاعات بیشتری فراهم می‌کند (یاری، ۱۳۹۲).

۲-۲-۲- گستره‌ی برنامه‌ریزی درسی جغرافیا در استرالیا

پایه یک تا سال دوم

از پایه یک تا سال دوم، برنامه‌ریزی درسی روی آگاهی‌های جغرافیایی، بررسی جغرافیایی محل زندگی دانش‌آموزان و محل‌های نزدیک و دور، تمرکز دارد. دانش‌آموزان در این سنین

کنجکاو و علاقمند به کشف دنیای شخصی خود هستند، بنابراین تدریس به آن‌ها کمک می‌کند تا به مشاهده، توصیف و سؤال در مورد مسائل پایه‌ای جغرافیا در جنبه‌های مختلف جهان بپردازند. تحقیقات نشان می‌دهد بچه‌ها علاوه بر محیط زندگی خود به محل‌های دور هم علاقمند هستند و جغرافیای مدرسه‌ی ابتدایی باید بر مبنای این کنجکاو بنا نهاده شود و دانش‌آموزان را برای کشف گسترده تشویق کند. با بچه‌های خیلی کم سن، انتخاب فواصل دور باید با توجه به آگاهی آن‌ها به آن مکان‌ها صورت گیرد. روش‌های یادگیری در این سال‌ها، کار میدانی خارج از کلاس، اکتشاف و بازی هدفمند می‌باشد. مفاهیم جغرافیایی شامل: مکان، موقعیت و تغییر است (چوبینه، ۱۳۸۹).

در سال اول، جغرافیا درک مکان را از دو طریق توسعه می‌دهد. یکی ایده مکان‌هایی است که ویژگی‌های طبیعی، مدیریت شده و ساخته شده دارند و باید از آنها مراقبت شود. دیگری این است که مکان دارای طیف وسیعی از فعالیت‌ها است و هر فعالیتی دارای مکانی است که می‌توان آنها را توضیح داد. این مفاهیم اصلی نشان دهنده مکان و فضا هستند، اما ایده مراقبت در نهایت مفهوم پایداری مورد توجه است (Maude, 2022: 16).

در سال دوم، جغرافیا شروع به مطالعه قاره‌ها و کشورهای جهان می‌کند. تقسیمات جغرافیایی درک مکان با این ایده که مکان‌ها، منطقه هستند، بیشتر توسعه می‌یابد که برای مردم اهمیت و دل بستگی دارند و به مفاهیم اصلی در مورد مکان و فضا می‌پردازد (Maude, 2022: 17).

پایه سالهای ۳-۴

در این سالها جغرافیا بر بررسی‌های جغرافیایی مکان‌ها، محیط‌ها و الگوهای فضایی متمرکز است. دانش‌آموزان یک آگاهی روبه رشد از ارتباطات و پیوستگی‌ها بین منطقه‌ای که زندگی می‌کنند با سایر مکان‌هایی که می‌شناسند، پیدا خواهند کرد. آن‌ها قادر هستند که راجع به علت‌ها و معلول‌ها فکر کنند و الگوهای محلی فضایی را شناسایی کنند. مطالعه‌ی آن‌ها از محل‌های دور یا نزدیک شروع و به مکان‌ها و کشورهای دورتر توسعه می‌یابد. کار میدانی یک روش ضروری برای یادگیری در این سال‌هاست (چوبینه، ۱۳۸۹).

جغرافیا در سال سوم، به مطالعه جهان با تمرکز بر استرالیا ادامه می‌دهد. به مقایسه نقشه ایالت‌ها و قلمروهای معاصر استرالیا و بومیان، زبان‌ها و نقشه استرالیا قبل از استعمار می‌پردازد و استرالیا را به صورت فضایی در نقشه‌ها نشان می‌دهد. سپس ارتباط دانش‌آموزان

را با مکان‌های دیگر، چه در استرالیا و چه در اطراف، بررسی می‌کند جهان و راه‌هایی که استرالیایی‌ها با کشور یا مکان در ارتباط هستند و به مطالعه تأثیر فاصله در بازدید آنها از مکان‌ها به پایان می‌رسد، که این ایده را معرفی می‌کند که فاصله می‌تواند یک محدودیت باشد. در واقع به مفاهیم اصلی فضا، ارتباط متقابل و مکانها می‌پردازد (Maude, 2022: 17).

سال چهارم جغرافیا، مطالعه آب و هوا و فصل‌ها و انواع اصلی آب و هوای جهان را بررسی می‌کند. به مطالعه پوشش گیاهی، کاربردها و ارزش‌های زیست محیطی و انسانی و ارتباط آن با اقلیم ادامه می‌یابد. سپس با کاوش در ویژگی‌های اصلی جغرافیایی آمریکای جنوبی و آفریقا، و موقعیت کشورها، به مفاهیم اصلی فضا، مکان، محیط و ارتباط متقابل می‌پردازد (Maude, 2022: 18).

پایه سالهای ۵-۶

در این سالها برنامه‌ی درسی در مورد مکان‌های دور و نزدیک به سمت کشورهایایی که فراتر از تجربیات فعلی آنهاست گسترش می‌یابد. دانش‌آموزان شروع به تحلیل مقایسه‌ای برای یافتن توضیحاتی در مورد تفاوت‌های بین مکان‌ها می‌کنند و درک خود و سایرین را در مورد مکان‌های دور بررسی می‌کنند و از قالب‌ها و چهارچوب‌ها آگاه می‌شوند. آن‌ها عمیق‌تر در مورد الگوهای مکانی و فعالیت‌های انسانی فکر می‌کنند. آگاهی دانش‌آموزان با تمرکز روی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم خود آن‌ها روی محیط گسترش می‌یابد و برای آن‌ها فرصتی برای مطالعه‌ی محیط‌هایی که بیشترین جمعیت را در خود جای داده‌اند، فراهم می‌کند. مفاهیم جغرافیایی شامل: فرایند، سیستم، پایداری، فضا، فاصله، تقریب، تعامل، درک و خطرپذیری است (یاری، ۱۳۹۲: ۷۷).

سال پنجم جغرافیا به بررسی قاره‌های اروپا و آمریکای شمالی و ویژگی‌های اصلی آنها می‌پردازد و در مورد محیط زیست و مفهوم پایداری می‌پردازد. معنی آن چیست و چگونه می‌توان این معنا را برای استفاده و مدیریت منابع طبیعی به کاربرد و در مورد زباله و مسئولیت نگهداری و چگونگی تأثیر آن بر شیوه‌های استفاده پایدار از منابع را بیان می‌کند. موضوعات زیست محیطی با مطالعه آتش‌سوزی‌ها، سیل، خشکسالی یا طوفان، یک یا که تعداد بیشتری از آنها هر بخش از استرالیا را تحت تأثیر قرار می‌دهند و چگونه می‌توان

تأثیرات آنها را کاهش داد. در واقع به مفاهیم اصلی مکان، محیط زیست و پایداری می‌پردازد (Maude, 2022: 19).

سال ششم جغرافیا، بررسی قاره‌ها را با مطالعه تنوع جغرافیایی به پایان می‌رساند. منطقه آسیا و اقیانوسیه سپس دیدگاه جهانی به خود می‌گیرد که برخی از عمده‌ترین مسائل اقتصادی را بررسی می‌کند، تفاوت‌های جمعیتی و اجتماعی بین کشورهای جهان موضوع تفاوت با مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌های مکان‌ها در انواع سکونتگاهها ادامه می‌دهد، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و زندگی افرادی که در آن مکانها زندگی می‌کنند. موضوع تغییرات را از طریق کاوش در عواملی که بر ویژگی‌های مکان‌ها تأثیر می‌گذارند، توسعه می‌دهد و فرصتی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا درک عمیق‌تری از مکان خود و نحوه مدیریت آن داشته باشند. تغییرات در مفاهیم اصلی مکان، فضا و ارتباط متقابل را مورد توجه قرار می‌دهد (Maude, 2022: 21).

پایه سالهای ۷-۸

دانش‌آموزان، در پایه ۷، دانش، مهارت و تجربه‌هایی را به دست خواهند آورد که چگونه فرایندهای شکل دهنده محیط‌های طبیعی و فرهنگی در طول زمان تغییر می‌کنند و در مقیاس و از مکانی به مکان دیگر متفاوت‌اند و الگوهای فضایی را به وجود می‌آورند، را درک خواهند کرد. در پایه هشتم نیز برای درک این موضوع که چگونه فرایندهای تعاملی محیط‌های طبیعی و فرهنگی را شکل می‌دهند، با نرخ‌های متفاوت و در مقیاس‌های متفاوت رخ می‌دهند و تغییرات فضایی را به وجود می‌آورند، آشنا خواهند شد (چوبینه، ۱۳۸۹).

شیوه‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در کشور استرالیا شامل موارد زیر است:
مشاهده سازمان‌یافته، آزمون‌های استاندارد و نوشتاری، سنجش توصیفی، گزارش به صورت شفاهی، استفاده از کارپوشه، استفاده از آزمون‌های عملکردی، آزمون‌های معلم ساخته، آزمون‌های استاندارد شده، فعالیت‌های کلاسی، تکالیف منزل، مشاهده رفتار (یاری، ۱۳۹۲: ۷۹).

۳-۳- آموزش جغرافیا در کشور کانادا

۳-۳-۱- اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی اول در کانادا

۱- تفسیر روابط متقابل بین افراد و طبیعت و ویژگی‌های ساختاری جامعه‌ی محل زندگی دانش‌آموزان و این که چطور این ویژگی‌ها و خدمات در جامعه نیازهای مردم را برآورده می‌سازد.

۲- استفاده از فرایند تحقیق و پرسشگری جهت بررسی روابط متقابل بین افراد و طبیعت و ویژگی‌های ساختاری جامعه و تمرکز بر آثار کوتاه مدت و بلندمدت روابط متقابل.

۳- تفسیر جنبه‌های مهم اجتماع با ارجاع به خدمات، طبیعت و ویژگی‌های ساختاری نواحی مختلف و همچنین درک برخی مفاهیم پایه مانند: توصیف، موقعیت و سنجش مسافت (یاری، ۱۳۹۲: ۸۵).

اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی دوم

۱- توصیف برخی شباهت‌ها و تفاوت‌ها و نحوه‌ی برآورده ساختن نیازهای افراد در جوامع مختلف و انطباق آن با موقعیت، اقلیم و ویژگی‌های فیزیکی مناطق خودشان

۲- استفاده از فرایند تحقیق و پرسش جهت بررسی تأثیر اقلیم بر روش‌های زندگی مردم در یک جامعه

۳- تشخیص و تعیین ویژگی‌های فیزیکی جوامع منتخب در سراسر جهان و توصیف روش‌های زندگی مردم در آن جوامع (یاری، ۱۳۹۲: ۸۶).

اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی سوم

۱- بررسی و شناخت روابط متقابل بین محیط طبیعی، استفاده از زمین، فرصت‌های شغلی و توسعه‌ی مناطق شهری کانادا

۲- استفاده از فرایند تحقیق و پرسشگری جهت بررسی تأثیر فعالیت‌های بشری و استفاده‌های متفاوت از زمین و تغییر شکل محیط در کانادا و همچنین به کار بردن روش‌هایی برای کاهش اثرات منفی در محیط

۳- توصیف مناطقی که در اثر به عوامل طبیعی تغییر شکل پیدا کرده‌اند و روش‌های استفاده از زمین و همچنین تأثیر محیط در تأمین نیازها و خواسته‌های بشری از جمله نیاز به شغل در کانادا (یاری، ۱۳۹۲: ۸۶).

اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی چهارم

۱- ارزیابی برخی روش‌های مهم در توسعه‌ی صنعت و تأثیر محیط طبیعی بر رشد صنعت در دو یا چند منطقه به لحاظ سیاسی و ساختار فیزیکی.

۲- استفاده از فرایند تحقیق در بررسی برخی مسائل و چالش‌ها در ارتباط با نیازها و خواسته‌های بشری و فعالیت‌ها و نقش محیط در یک یا چند منطقه به لحاظ سیاسی و ساختار فیزیکی کانادا (فعالیت‌های بشری باید هماهنگ با محیط و در جهت رفع نیازها و خواسته‌های بشری باشد).

۳- مشخص نمودن مناطق کانادا به لحاظ فیزیکی و سیاسی و توصیف ویژگی‌های اصلی آن و برخی فعالیت‌های مهمی که در آن مناطق رخ داده است (یاری، ۱۳۹۲: ۸۶).

اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی پنجم

۱- ارزیابی واکنش‌های دولت‌ها و حکومت‌ها در مورد برخی مسائل و موضوعات مهم در کانادا و انجام برنامه‌های اجرایی توسط دولت‌ها و شهروندان به منظور حل و فصل مؤثر و عادلانه‌ی مسائل و موضوعات محیطی و اجتماعی.

۲- استفاده از فرایند تحقیق اجتماعی برای بررسی مسائل و موضوعات اجتماعی و محیطی و استفاده از دیدگاه‌های متفاوت (دیدگاه‌های سهامداران) برای حل مسائل.

۳- نشان دادن شناخت و درک شهروندان کانادایی از نقش‌ها و مسئولیت‌هایشان و همچنین آگاهی از کارهایی که حکومت‌ها انجام می‌دهند (یاری، ۱۳۹۲: ۸۶).

اهداف آموزش جغرافیا در پایه‌ی ششم

۱- تعیین اهمیت مشارکت در توجه به مسائل جهانی و ارزیابی اثربخشی فعالیت‌های شهروندان کانادایی در عرصه‌های بین‌المللی.

۲- استفاده از فرایند تحقیق در بررسی مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و یا اهمیت محیطی جهان و تأثیرات این مسائل بر جوامع جهانی و پاسخ به این مسائل.

۳- شرح و توصیف اهمیت ابعاد مسائل در کشور کانادا و مردم آن در برخی از حوزه‌های پیرامون جهان از جمله تأثیر این مسائل و موضوعات اهداف جزئی برنامه در سه مقوله طبقه‌بندی شده است (یاری، ۱۳۹۲: ۸۶).

اهداف جغرافیا در برنامه مطالعات اجتماعی و کلاس هفتم و هشتم

جغرافیا علم مطالعه مکان است. این علم نظام‌های طبیعی و مردم را مورد مطالعه قرار می‌دهد. بعلاوه در مورد این که چگونه مردم و محیط‌ها بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند تحقیق می‌کند. در مطالعه جغرافیا، دانش آموزان یاد می‌گیرند که اطلاعات را جمع‌آوری، سازمان‌دهی و تحلیل کنند، آن‌ها اطلاعات را از مطالعه میدانی، مدل‌ها، شبیه‌سازی‌ها، عکس‌های هوایی، ماهواره‌ها، نقشه‌ها و کامپیوتر به دست می‌آورند.

در کلاس هفتم و هشتم برنامه جغرافیا در حول و حوش پنج موضوع مفهومی سازماندهی شده است: موقعیت یا مکان، محیط، ناحیه، تعامل انسان و محیط و تحرک جمعیتی. معلمان این پنج موضوع را در برنامه ریزی آموزشی استفاده می کنند، دانش آموزان نیز این موضوعات را به منظور پیدا کردن دید جغرافیایی بکار می گیرند. از طریق تلفیق جنبه های مختلف مکان، مطالعه جغرافیا فرصت خاصی را فراهم می کند تا آن ها درباره دنیای اطراف خود مطالعه کنند (مقصودی، ۱۳۹۱: ۴).

۳-۳-۲- ارزشیابی

در دوره ی ابتدایی ارزشیابی بر مبنای درجه بندی حرفی (کلاس های اول تا ششم) و به صورت درصدی در کلاس های ۷ و ۸ تعیین شده است. سنجش و ارزشیابی بر مبنای انتظارات ایالتی و سطوح پیشرفت در راهنمای برنامه درسی است. به منظور اطمینان از روایی و اعتبار سنجش و ارزشیابی و این که این فعالیت به بهبود یادگیری دانش آموزان منجر می شود، معلمان راهبردهای زیر را بکار می گیرند:

- مشخص می کنند که دانش آموزان چه چیزی را و تا چه میزان یاد گرفته اند.

- ارزشیابی بر مبنای دانش و مهارت ها و سطوح یادگیری تعیین شده در راهنمای برنامه ی درسی صورت گیرد.

- ارزشیابی متنوع و در زمان های مختلف صورت گیرد و فرصت هایی را فراهم کند تا دانش آموزان یادگیری های مختلف خود را نشان دهند.

- ارزشیابی متناسب با فعالیت های یادگیری است از جمله اهداف آموزش، نیازها و تجربه دانش آموزان.

- ارزشیابی با انتظارات دانش آموزان تطبیق دارد و با راهبردهای تعیین شده در برنامه آموزش انفرادی هماهنگ است.

- با نیازهای دانش آموزانی که زبان یادگیری آن ها انگلیسی و یا فرانسه است منطبق است.

- به دانش آموزان رهنمودهای روشن جهت بهبود عملکرد درسی آن ها داده می شود.

- ارزشیابی توانایی دانش آموزان در ارزیابی از کار خود و تنظیم مقاصد یادگیری را ارتقاء می بخشد.

- نمونه کارهای دانش آموزان به عنوان مدرک پیشرفت یادگیری مورد توجه قرار می گیرد.

- نتایج ارزشیابی، به والدین و دانش‌آموزان در ابتدای سال و در هر زمان در طول سال که لازم باشد منعکس می‌شود (مقصودی، ۱۳۹۱: ۱۰).

۴- بحث و نتیجه‌گیری

مطالعات تطبیقی بین کشورها در واقع بررسی مواردی مانند اهداف، مقاطع، محتوا، ارزشیابی در نظام آموزشی آنها می‌باشد؛ اما در بررسی یک درس خاص در آموزش و پرورش ایران، کانادا و استرالیا، جزئیات بیشتری را می‌بایست بررسی کرد. به طبع، ارزش چنین مطالعه‌ای بیشتر است و دانش ما را در این زمینه افزایش می‌دهد. نتیجه این پژوهش آشنایی با نقاط مثبت و منفی درس جغرافیا در کشورهای ایران، کانادا و استرالیا و شناخت نقاط اشتراک و تفاوت نظام آموزشی این سه کشور در مورد جغرافیا بود. نتایج پژوهش به شرح زیر است:

اهداف جغرافیای ایران با کشورهای استرالیا و کانادا چه شباهت‌ها و

تفاوت‌هایی دارند؟

ایران و استرالیا

در هر دو کشور بر مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی، آموزش از محیط نزدیک به زندگی دانش‌آموز به محیط دور در سطح ملی و بین‌المللی، آموزش با توجه به یافته‌های قبلی دانش‌آموز و کاربرد آن در زندگی عملی، تأثیر به عوامل انسانی بر به عوامل طبیعی و بالعکس، حفاظت از محیط‌زیست، کاربرد نقشه، کره، اینترنت در مطالعه‌ی جغرافیا تأکید شده است، در ایران علاوه بر موارد یادشده اهدافی مانند هویت اسلامی و قدردانی از مواهب الهی نیز مورد تأکید است. همچنین در کشور استرالیا اهدافی مانند تبدیل دانش‌آموزان به شهروندهای محلی، ملی و جهانی در درک و حل مسائل جهانی نیز مورد توجه است.

ایران و کانادا

در هر دو کشور به درک مفاهیم جغرافیا، ویژگی‌های محل زندگی دانش‌آموزان، تأثیر اقلیم بر روش‌های زندگی مردم، ارتباط متقابل بین محیط طبیعی و انسانی، تفاوت در مکان‌های مختلف، مشخص نمودن مناطق به لحاظ سیاسی، درک دانش‌آموزان از نقش‌ها و مسئولیت‌هایشان، کاربرد وسایل مطالعه در جغرافیا مانند نقشه و کره‌ی جغرافیا توجه شده است. در کشور کانادا توانایی دانش‌آموزان در خواندن و کارکردن با تصاویر هوایی نیز مورد تأکید است که در کشور ایران مورد توجه نیست.

محتوای جغرافیای ایران با کشورهای استرالیا و کانادا چه شباهت‌ها و

تفاوت‌هایی دارند؟

ایران و استرالیا

هر دو کشور بر تعاریف مفاهیم و اصطلاحات جغرافیایی، آگاهی از محیط زندگی خود تا مکان‌های دورتر، مکان‌هایی که ویژگی‌های متفاوت دارند، ارتباط انسان و محیط، استفاده از محیط‌زیست، ضرورت حفاظت از محیط‌زیست، آگاهی از مناطق و قلمرو کشور، محیط طبیعی و نقش آن در مشاغل مختلف، اشکال زندگی، آب و هوا و آب تأکید دارند. در نظام آموزشی استرالیا، که فرایند محور است، هدف اصلی این است که محتوا در قالب روش‌های یادگیری علوم یعنی روش پژوهش یا حل مسئله ارائه شود. تأکید بر یادگیری مشارکتی، روش‌های فعال یادگیری، یادگیرنده محور بودن و فرایند محور بودن از اهداف دیگر آموزش در آن کشور است.

ایران و کانادا

محتوا در هر دو کشور بر سه حیطة دانش، درک و فهم و کاربرد مبتنی است و شامل درک مفاهیم جغرافیا، کاربرد و استفاده از وسایل مطالعه در جغرافیا مثل نقشه، عکس، اینترنت، کامپیوتر، تشخیص و تعیین ویژگی‌های فیزیکی در سطح ملی، شیوه‌های زندگی مردم در قلمروهای مختلف، محیط طبیعی و نقش آن در مشاغل، صنعت، هوا و ویژگی‌های جمعیتی توجه شده است. در کانادا حوزه‌ی مطالعاتی درس جغرافیا وسیع‌تر است و موارد وسیع‌تری مانند ارتباط کانادا و سایر مناطق جهان و تأثیر آن بر زندگی مردم، نقش مهاجران و اکتشافات اروپایی‌ها را در بر گرفته است. در ایران علاوه بر موارد گفته شده هویت اسلامی نیز مورد توجه است.

راهبردهای یاددهی یادگیری در جغرافیا در ایران با کشورهای استرالیا و

کانادا چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارند؟

هر سه کشور در راهبردهای یاددهی یادگیری مشابهت‌های فراوانی دارند، از جمله: استفاده از روش‌های فعال تدریس که مبتنی بر کاوشگری علمی است مثل مطالعه‌ی میدانی، روش‌های حل مسئله، ایفای نقش، کارپوشه، آزمون‌های عملکردی، پرسشگری و تحقیق جغرافیایی، پرسش و پاسخ، بازی‌های کامپیوتری، استفاده از اینترنت و تمرینات انفرادی، ترسیم و تفسیر نقشه و نمودار، استفاده از داستان و تصاویر که در اینصورت معلم نقش

هدایت کننده و راهنمای دانش آموز است. در کشور ایران علاوه بر موارد عنوان شده به منظور اثربخشی آموزش و درونی‌سازی ارزش‌ها از روش‌های تربیت اسلامی در تدریس نظیر: تبشیر، انذار، محبت، تکریم، موعظه، تکلیف به اندازه‌ی توان، تغافل و عفو نیز پرداخته می‌شود. در نظام آموزشی غیر متمرکز استرالیا، حفظ مطالب درسی اهمیتی ندارد، بلکه عمده تأکید بر خودآموزی، یادگیری از طریق کاوشگری، پرسشگری و تشویق جوانان به سوادآموزی فردی است. پرورش نیروی کار برای جامعه مبتنی بر علوم و فناوری؛ پاسخگو بودن آموزش و پرورش به نیازهای در حال تغییر بازار کار؛ برقراری ارتباط بین آموزش و پرورش و کارآموزی؛ تداوم بخشیدن به آموزش حرفه‌ای و حرفه‌آموزی به صورت آموزش در طول زندگی؛ اتخاذ رویکرد شایسته محوری در حرفه‌آموزی از سیاست‌های آموزشی این کشور محسوب می‌شود.

در بررسی روش‌های تدریس مورد استفاده توسط معلمان علوم در ایران، مشخص شده است که روش پرسش و پاسخ و نیز سخنرانی متداول‌ترین روش تدریس بوده و گردش علمی، کاوشگری، حل مسئله و آموزش کارگاهی کمترین روش‌های مورد استفاده در آموزش علوم محسوب می‌شوند. این در حالی است که در کشورهای مورد مطالعه وضعیت کاملاً بر عکس بوده و از روش‌های اکتشافی و حل مسئله در قالب رویکرد ساختن‌گرایی به میزان زیادی استفاده می‌شود. استفاده از آزمایشگاه و انجام فعالیت‌های عملی توسط خود دانش‌آموز سبب درک عمیق‌تر مفاهیم علمی و رشد مهارت‌ها و نیز سهولت دستیابی به سطوح بالاتر شناختی می‌گردد. در کشورهای مورد مطالعه، هزینه زیادی صرف تجهیز آزمایشگاهها و انجام فعالیت‌های عملی و آزمایشگاه می‌شود و این در حالی است که در ایران توجه کمتری به آموزش آزمایشگاهی، انجام پروژه و تجهیز مدارس می‌شود.

هر کدام از کشورها در آموزش جغرافیا، اهداف آموزشی مشخصی را به دنبال دارند. در همه آنها سه هدف دانشی، مهارتی و نگرشی دیده می‌شود؛ لیکن نوع پرداختن به این هدف‌ها متفاوت است. از لحاظ اهداف دانشی، فرق زیادی بین ایران و کشورهای مورد مطالعه وجود ندارد؛ اما از لحاظ تحقق اهداف مهارتی و نگرشی، تفاوت معنی داری بین وضعیت ایران و کشورهای مورد مطالعه دیده می‌شود و کسب امتیاز ضعیف در آزمون‌های بین‌المللی، گواهی بر این امر است. در مدارس ایران به علت عدم پرداختن به فعالیت‌های عملی، آزمایش و نیز آموزش رویکردهای فرایندی، دانش‌آموزان در بخش اهداف مهارتی و نگرشی دارای ضعف می‌باشند.

بطور کلی، یادگیری عملی است که در درون فرد انجام می‌پذیرد. نتایج حاصل از یادگیری تنها از طریق تغییرات رفتاری که در فرد به وجود می‌آید قابل سنجش است (لوی، ۲۰۱۱). بنابراین چیزی را نمی‌توان به کسی یاد داد بلکه تنها می‌توان او را در یادگیری کمک نمود. در کتب روش‌ها و فنون تدریس شیوه‌های مختلفی اعم از توصیفی، اکتشافی، گروه‌بندی و روش‌های معلم محوری، شاگردمحوری و یا متدهای انفرادی و گروهی و یا برنامه‌های خطی و پیمانی مطرح شده است اما می‌بایست در مورد روش‌های انتقال مفاهیم جغرافیا، اندکی تأمل نمود. شخصیت دوگانه‌ی جغرافیا به عنوان یک علم زمینی و به عنوان یک علم اجتماعی یا رفتاری سبب می‌شود، راهبردهای آموزش آن را از هر شاخه ذکر شده، اخذ نماییم و در صورتی که یک ارزیابی مقدماتی در مورد نحوه‌ی بازدهی هریک از فنون موجود برای انتقال مطالب جغرافیایی به فراگیران به دست آوریم، خواهیم، توانست روش‌های مؤثر را بزودی جستجو نموده و میزان یادگیری را افزایش دهیم تأثیر استفاده از روش‌های فعال و غیرفعال در تدریس جغرافیا باعث یادگیری مؤثرتر فراگیران می‌شود.

۵- پیشنهادات

- علی‌رغم تغییرات و اصلاحاتی که در برنامه درسی علوم جغرافیا در کشورمان صورت گرفته است، لازم است تا این برنامه‌ها از لحاظ محتوایی و عملکردی دوباره مورد بازبینی قرار گیرد.
- تمهیداتی در نظر گرفته شود تا هم معلمان حین خدمت و هم معلمان بدو خدمت، دوره‌های آموزشی تخصصی در زمینه رویکردها و روش‌های تدریس نوین در آموزش علوم را طی نمایند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های ضمن خدمت اثربخش برای معلمان شاغل، می‌تواند موجبات ارتقای روش‌های تدریس و ارزشیابی و نیز رشد تحصیلی فراگیران را فراهم سازد.
- مراکز تربیت معلم اغلب از روشها و رویکردهای سنتی جهت آموزش علوم استفاده می‌نمایند. لذا ضروری است تا برنامه درسی و محتوای آموزشی مراکز تربیت معلم مورد بازنگری قرار گرفته و امکان استفاده از رویکردها، الگوها و فناوری‌های نوین در آموزش علوم مورد بررسی قرار گیرد.

منابع و مآخذ

- آقازاده، احمد. (۱۳۸۳). آموزش و پرورش در کشورهای پیشرفته صنعتی (آلمان و انگلستان)، نشر روان . چاپ اول.
- آیین‌نامه آموزشی متوسطه دوم (۱۳۹۵). شورای عالی آموزش و پرورش.
- احمدی، طاهره. (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی برنامه‌ی درسی آموزش تاریخ دوره‌ی متوسطه‌ی تکمیلی در ایران با کشورهای انگلستان، استرالیا، پاکستان و هندوستان. پایان نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
- احمدی، غلامعلی. (۱۳۸۱)، کاربرد حل مسئله در طراحی و تدوین برنامه‌ی درسی. علوم دوره‌ی راهنمایی. فصلنامه‌ی تعلیم و تربیت، شماره ۶۵.
- امیری‌نیا، کوروش. (۱۳۹۱). میزگرد شناخت‌شناسی آموزش جغرافیا، فصلنامه‌ی آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی، دوره ۲۷، شماره ۱.
- الف، لوی. (۲۰۱۱). برنامه‌ریزی درسی مترجم: فریده مشایخ . انتشارات مدرسه .
- امیری‌نیا، کوروش. (۱۳۹۱). میزگرد شناخت‌شناسی آموزش جغرافیا . فصلنامه‌ی آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی . دوره ی ۲۷ . شماره ۱.
- برنامه درسی ملی. (۱۳۹۱). مصوب شورای عالی آموزش و پرورش.
- جلیلی، راضیه و جهان، جواد. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از منظر میزان توجه به مهارت اجتماعی فلنر. فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهشنامه تربیتی، شماره ۵۳.
- چوبینه، مهدی. (۱۳۸۹) مطالعه تطبیقی برنامه‌ی درسی جغرافیا در دوره‌ی راهنمایی و متوسطه در کشورهای ایران، هندوستان، مصر، کانادا، برزیل، استرالیا سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی.
- سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. (۱۳۹۹). جغرافیای (۲) (جغرافیای ناحیه‌ای)-دوره دوم متوسطه.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۳۹۹). جغرافیای (۳) (جغرافیای کاربردی)-دوره دوم متوسطه.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۳۹۹). جغرافیای ایران- پایه دهم دوره دوم متوسطه.
- صادقی، علی. (۱۳۹۹) آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته آموزش جغرافیا در دانشگاه فرهنگیان. فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران، سال ۱۵، شماره ۵۶، ص ۸۸-۶۵.
- عساری، علیرضا. (۱۳۸۶). مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش دوره‌ی اول متوسطه در کشورهای منتخب (آلمان، انگلستان، فرانسه، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، مصر و ایران)، چاپ اول، انتشارات یادواره.
- مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۰). شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.
- معافی، محمود؛ (۱۳۹۹). فلسفه آموزش جغرافیا از منظر اسناد بالادستی آموزش و پرورش: قسمت دوم. رشد آموزش جغرافیا، شماره ۳.

- مقصودی، مجتبی؛ (۱۳۹۱). آموزش جغرافیا در کانادا، مجله آموزش رشد جغرافیا، دوره ۲۶، شماره ۳.
- منشور بین‌المللی آموزش جغرافیا؛ (۱۹۹۲). کمیسیون آموزش جغرافیای اتحادیه بین‌المللی آموزش جغرافیا.
- منشور بین‌المللی آموزش جغرافیا؛ (۲۰۱۶). کمیسیون آموزش جغرافیای اتحادیه بین‌المللی آموزش جغرافیا.
- یاری، رقیه. (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی برنامه‌ی درسی آموزش جغرافیای دوره‌ی ابتدایی در ایران با کشورهای (استرالیا، کانادا و انگلستان) به منظور ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود آموزش جغرافیا در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه شهید رجایی.
- Allison Segeren. (2012). Mapping Geographical Education in Canada: Geography in the Elementary and Secondary Curriculum across Canada. Review of International Geographical Education Online. Vol. 2, No. 1.
- Alaric Maude. (2010). What does geography contribute to the education of young Australians? GEOGRAPHICAL EDUCATION, VOLUME 23.
- Alaric Maude. (2022). A Critique of Version 9.0 of the Australian Curriculum: Geography for Primary Schools. GEOGRAPHICAL EDUCATION VOLUME 35.6-23.
- Bednarz, S. et al. (2006). Geographical education in North America (Canada and the United States of America). In J. Lidstone, & M. Williams (Eds.), Geographical education in a changing world (pp. 107-126). Dordrecht, Netherlands: Springer.
- Bednarza S, Gallagher Heffronb S, Solem M. (2013). International Research in Geographical and Environmental Education. Department of Geography, Texas A&M University.
- Carmen P. (2014). Status of Geography Education in the United States, National Geographic Society Washington, D.C.
- Denise, J. (1997). Inquiry Strategies for science And Mathematics Learning. Northwest Regional Educational Laboratory.
- E.A.Ackerman. (1963). Annuals of the Association of American Geographers.
- E.J.Taalfe, Ed. (1970). Geography (Prentice-Hall, Englewood Clifts.
- Education Departments of the United Kingdom. (2004). Education strategies in the United Kingdom. The report presented at the International Conference on Education, 47 sessions, Geneva.
- Eurydice, National Foundation for Educational Research (NFER). (2011) Overview of the education system in England. November.
- Fotheringham & et al, (2000). Quantitative geography: Perspectives on spatial data analysis. Sage Publications, London.

- Pinar, A. (2011). Geography teachers view on the assessment and evaluation instrument and metods used in the renewed geography curriculum. Educational Research and Reviews. Vol.6 (3). 334- 341.msrch.
- Mansfield, T. D. (2005, June). Geography and the schools: A position paper symposium projecting geography in the public domain in Canada. Paper presented at the University of Western Ontario, London, Ontario.
- Wang, M. (2010). Online collaboration and offline interaction between students using asynchronous tools in blended learning. Australian Journal of Education Technology . 26 (6) : 830-846.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی